פרייז 25 גראָשען — IX-טער יאָהרגאַנג — „Należytość pustową uiszczono ryczałtem" — Radomer-Kielcer Leben" 3 (444) — הײנט 10 זײטען

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

Radom, dnia 20 Stycznia 1933 r

ראַדאָם, פרייטאָג כ״ב טבת תרצ״ג

Redakcja i Administracja
Radom, Szwarlikowska 20

Oddział w Kielcach.

אנאָנסען - פרייז:

איין מילימעטער שורה: פארן טעקסט 40 גר.
אין " 6 "
נאָכ'ן " 25 "
די 1-טע און לעצטע זייט ענטהאלטען 8 שפאלטען
אין טעקסט 4 "

UWAGA!! DLA WYJEŻDŻAJĄCYCH do PALESTYNY

UDZIELAM LEKCJI
języka ANGIELSKIEGO
indywidualnie, oraz w KOMPLETACH
Warunki bardzo przystępne
Sienkiewicza 28 m. 3

Towarzystwo
„CHINUCH JEŁUDYM"

Urządza w Sobotę dnia 21|I
w kawiarni p. Przybytniewskiego
DANSING
na rzecz pierwszej ochronki Żydowskiej

ברית הציונים-הרביזיונים בפולניה סניף בראדום

כוס תנחומין לחברנו מרדכי קרמן
נמות עליו אביו ע״ה
ר׳ שמואל נ״ע
בעבודתך למען רעיוננו תוחם
ועד של ברית הצה״ר רדום

אונזער טיעפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
דעם ליטבען חבר מרדכי
צוליב'ן טויט פון זיין אונפערגעסליכען פאָטער
ר׳ שמואל נ״י
המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
החברים:
רעכטמאַן ישראל, נאָליבערג קלמן, קלעפפיש יעקב.

טיעף ערשיטערט פון פריהצייטיגען טויט פון אונזער
חשוב'ען אונפערגעסליכען קוזין
ה׳ שמואל קארמאן ז״ל
דריקען מיר אויס די אין טרויער פערבליבענע אונזער פאמיליע
דעם הערצליכסטען מיטגעפיהל
גאָט זאָל אייך טרייסטען אין אייער גרויסען אומגליק.
שאול קארמאַן און פאַמיליע בריסק

מיט גרויס צער דריקען מיר אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל
און ביילייד דער פאמיליע קאַרמאַן צוליעב דער גרויסער אבידה
וואָס האָט איהר געטראָפען מיט'ן פריהצייטיגען טויט פון זייער
נישט פערגעסענעם מאַן און פאָטער
דער בעוויסטער עסקן און בעל מעשים טובים
ר׳ שמואל קארמאן נ. ע.
זאָל די פער־יתום'טע פאמיליע א טרייסט געפינען אין דעם גוטען
אָנדענק וואָס זייער געשעצטער מאַן און פאָטער האָט
איבערגעלאָזט אין דער גאַנצער שטאָדט.
יודישער שניידער-צעך אין ראדאָם

NAKAZY ZAPŁATY
z weksli
oraz wszelkie podania
do Sądów, Urzędu Skarbowego
władz Komunalnych i Panstwowych
ZAŁATWIA
Biuro „UNITAS" Żeromskiego 34
za minimalną opłatą

KINO DZWIĘKOWE „CZARY"
OD PONIEDZIAŁKU 16 STYCZNIA
i dni następnych
VŁASTA BURIAN
w filmie p. t.
KRÓL TO JA
NAD PROGRAM
KRÓLOWA PODZIEMI
z ulubienicą Radomia
JOAN CRAWFORD

STENOGRAFJI POLSKIEJ
(System Gabelsbergera)
wyucza szybko i dokładnie RUTyNOWANA NAUCZYCIELKA
KORESPONDENCJE i BUCHALTERJE
również się udziela
Łaskawe głoszenia przyjmuja
FRENKLOWA ul. Traugutta 50 m. 14 II p.

אויפ'ן וועג פון זול.

בעת דער קריזיס האט זיך אנגעהויבען ווענען די געליטענע לענדער געשטאנען פאר א פראגע, ווי אזוי איהם צו בעקעמפען, דער קריזיס בעשטייט דאך דערין, וואס ביי די ברייטע מאסען געהט אויס דער מין געלד; אין די פראגע וואס זאל מען טוהן; צי זאל מען זיך נעהמען אויפ'ן וועג פון פערטייערונג, ס'הייסט, בעצאהלען די מאסען טייערער פאר זייער ארבייט, כדי זיי זאלען ווערען בעסערע קויפער, אדער פארקעהרט, מ'זאל אזוי נידעריג מאכען די פרייזען, אז מען זאל אויך פאר דאס ביסעלע געלד, וואס מ'האט, קענען פערבלייבען קויפער.

ביי אונז אין פוילען איז מען א לאנגע צייט געשטאנען אויפ'ן שייד-וועג און מ'האט נישט געוואוסט, אויף וועלכער זייט צו פערקירעווען; אפטמאל האט זיך געמערקט א מין „ויתרוצצו" צווישען ביידע שיטות, דא האט מען זיך געפרווט פערטייערען און דא פערביליגערען.

סאמער האט פון אונטען גענוצט א שטראם פון ביליגקייט, ווייל דאס פויערטום און די קלענערע ווארשטאטען און קרעמלעך האבען נישט געקענט אויסהאלטען די קאנקורענץ און דעם געלד-דוחק, האט מען פון די העכערע שיכטען זיך אנטקעגענגעשטעלט דעם פראצעס און דורך קארטעליזאציע ארויפגעטריבען קינסטלעך די פרייזען.

אין די רעגירונג האט זיך געהאלטען פעסט ביים אלטען; נישט רעדוזירט פרייזען אויף מאנאפאל-ארטיקלען, נישט פערקלענערט די דירעקטע שטייערען, הגם ביים קליינעם מענשעל האט שוין יעדער גילדען געהאט א דאפעלטען בעדייט, ווייל ער האט פאר איהם געמוזט געבען מעהר ארבייט און מעהר סחורה. מ'האט געזעהן בעשיינפערלעך, אז סטיכיש רייסט זיך אונזער לאנד צום סיסטעם פון פארביליגערונג, זי ווערט אבער טארמאזירט אין איהר שטרעבונג צוליעב פערשידענע סיבות; דער עיקר איז שווער געווען צוצופאסען אונזערע רעדוקציעס צו דער אויסלענדישער עקאנאמישער פאליטיק, וואו מ'האט דאך צו טוהען מיט טייערע וואליוטעס.

איצט, זעהט אויס, האט עס זיך א בראך געטוהן; די רעגירונג הויבט זיך שוין אן אליין צו איבערצייגען, אז מען קען נישט איבערלאזען אלץ אויפ'ן וואוילגעפעלען פון די סטיכישע כוחות, אז מ'מוז דעם פראצעס רעגולירען.

אין געקומען דער געזעץ וואס פערגרינגערט דער דארפישער בעפעלקערונג די משא פון פארלעגענע חובות און עס קומט אויך א פערביליגערונג פון מלוכה'שע מאנאפאל-ארטיקלען, שנאפס און טאבאק.

אבער קיין אלגעמיינע ליניע איז נאך נישט אנגעצייכענט; אז די גאנצע פאליטיק פון דער רעגירונג זאל זיך לאזען אין דער ריכטונג פון זול זעהט מען נאך נישט.

דערצו איז נויטיג, אז אלץ זאל ביליגער ווערען, אפילו דער באהן-טאריף אז יעדע הנחה זאל חל זיין אויף דער גאנצער בעפעלקערונג און, אז די שטייערען זאלען אומבעדינגט פערקלענערט ווערען.

סמוז קומען אנ'איבערברוך אין דער גאנצער עקאנאמיק; אויב מיר קענען נישט אריבער, מוזען מיר ארונטער. אויב מיר קענען נישט מאכען די בעפעלקערונג רייכער אין געלד, מוזען מיר איהר שאפען אזוינע בעדינגונגען זי זאל קענען לעבען מיט די מיטלען, וואס דער קריזיס האט איהר איבערלאזט.

און דאס מוז געמאכט ווערען פלאנמעסיג, בעוואוסטזיניג, אין דער געהעריגער גיכקייט ווייל יעדע פארשפעטיגונג איז שעדלעך.

אין דער גמרא ווערט דערצעהלט א מעשה מיט א נארישען משרת, וואס איז אין א הונגער-צייט געגאנגען קויפען שפייז און ער האט רק פערשפעטיגט, ביז ער איז צוריק געקומען מיט ליידיגען.

אונזערע מאכטהאבער מעגען זיין קליגער.

פ. ק.

צו דער פראגע פון די ציוויל-שטאנד-אקטען

ס'איז באמת צו בעוואונדערען און שטויגען איבער דער לייכטזיניגקייט און גרינגשעצונג, מיט וועלכע די ראדאמער יודישע בעפעלקערונג' ווי די יודען בכלל, בעציהען זיך צו די' פערפליכטענדע פארשריפטען בנוגע די ציוויל-אקטען. טיילמאל שאפט עס גאר אנ'אייגדרוק פון אזא מין פסיכאז, וואס בעהערשט די יודען — פון נישט וועלען (ווייל עס קען דאך נישט זיין קיין רייר וועגען נישט-קענען) ערפילען די, דאכט זיך, איינפאכע און עלעמענטארע אויפגאבע פון פערשרייבען ניי-געבוירענע קינדער, רעגיסטרירען און גלייכצייטיג לעגאליזירען חתונות, אמטליך פעסטשטעלען טויט-פאלען.

עפעס האט זיך ביי אונז געשאפען אנ'איינשטעלונג — א שעדליכע א געפעהרליכע, סיי פאר'ן יחיד און סיי פאר'ן כלל —, פון פערנאכלעסיגען אט די אויסגערעכענטע פארמאליטעטען. מען לעגט עס אב פון וואך צו וואך, פון מאנאט צו מאנאט (יודען האבען דאך א אייגענארטיג-פחדנית'יריגע בעציהונג צו יעדען „אוושאנד" — מען האלט עס פשוט אן אנשיקעניש, פאר א פלאן, וועלכעס מען דארף ווי ווייט אויסמיידען). מען פארגעסט שפעטער אינגאנצען וועגען די ענינים, ווייל מען וויל פערגעסען מען גלויבט, אז עס וועט שוין ווי עס איז גוט זיין: הונדערטער יאהרען האבען יודען געלעבט אהן די דאזיגע פארמאליטעטען, קלערט מען זיך, איז עס

די רעדאקציאנעלע קיך.

(קליינער פעליעטאן)

אפשר וועט עס אויסקומען מאדנע, וואס מיר וועלען פערגלייכען א רעדאקציע — די 7-טע מאכט פון דער וועלט — צו א פשוטער קיך; נאר דאס איז פאקט אזוי.

יעדע רעדאקציע דערמאנט א קיך; און דאס צוגרייטען דעם נומער—קאכען א מיטאג.

א מיטאג מוז מען קאכען אלע טאג, צי ס'איז שיין, צי מיאוס אויפ'ן גאס, צי ס'איז דא, צי ס'איז נישטא קיין געלד, סיידען עס טרעפט עפעס א קאטאסטראפע, און דאס מיטאג קען נישט געקאכט ווערען; דאס זעלבע איז מיט דער צייטונג.

אזוי ווי א קעכין, וואס וויל קאכען מיטאג, מוז פריהער גיין אין שטאט אויפן מארק, כדי איינצוקויפען די שפייז — אזוי מוז דער זשורנאליסט אויך גיין אלע טאג אין שטאט, אין מאגיסטראט, אין קהלה, אין די פערשידענע חברות אין פאליציי, געריכט, אויף מיטינגען און פערזאמלונגען; דעם גאנצען געזאמעלטען מאטעריאל ברענגט מען אין רעדאקציע, וואו ער ווערט געוואשען, געדייניגט, צוגעזאלצען, צוגעפעפערט. א ציבעלקע, א שטיקעלע קנאבעל און דער עיקר — וואסער, מ'מוז צוגיסען א סך וואסער...

אזוי ווי ביי מיטאג איז פארהאן א פארשפייז, א הויפט-שפייז און קאמפאט, אזוי איז אין דער צייטונג: דער לייט-ארטיקעל איז די זופ, די סענסאציעס דאס פעטע שטיקעלע פלייש... פרויען האבען ליב קאמפאט — דעם ראמאן...

אין וואסערע טעפ עס קאכט זיך דאס רעדאקציאנעלע געקעכטס אזא קאליר האבען די מאכלים... פארהאן שווארצע, רויטע, ווייסע און גרינע מאכלים...

דאס פלייש מוז זיין אומבאדינגט פריש און דער עיקר געבראטען... פאר א „נעבראטענע קאטשקע" אין צייטונג ממית'ן זיך פשוט די לעזער...

אזוי ווי עס מוזען אלע טאג זיין פרישע מאכלים, אזוי מוז דער פעליעטאן, צי דער ארטיקעל זיין געבויט אויף א נייער טעמע, לייכט געשריבען, מיט וויץ, מיט הומאר, אביסעלע סענטימענטאל, איידעל אנגערירט מיט א לייכטע כוונה, כדי נישט צו פערשאפען בייז-בלוט ביים חשובען לעזער, כדי נישט ארויסברענגען איהם פון גלייכגעוויכט...

די שפייז ווערט צוגעגרייט אין רעדאקציע, און געקאכט און געבאקען ווערט עס אין דער דרוקעריי; די עמודים אויף די טישען דערמאנען אין לאנגע שטיקער לעקעך; אין יעדען געקעכטס קאן ארייפאלען א פליג, און אין יעדען ארטיקעל קען ארייינפאלען א גרייז... אפט גיט זיך איין די פליג ארויסצווארפען, אבער דאס רוב קומט אויס אויפצועסען די געקעכטס מיט דער פליג...

קומט א יום-טוב, איז אין קיך א גרויסער יאריד... מ'באקט, מ'פרעגלט, מען קאכט.. דאס זעלבע איז אין רעדאקציע: עס ווערען צוגעגרייט פערשידענע יום-טוב-ארטיקלען, צוגעפאסט צו דעם אדער יענעם יום טוב.

א מיטאג עסט מען אין דער היים אדער רעסטאראן — דאס זעלבע איז מיט דער צייטונג; אדער לייענסט איר אין שטוב, אדער מען קויפט איר אין גאס; די צייטונג-פערקויפער דערמאנען די קעלנערס פון די רעסטאראנען; א מיטאג קאכט מען עטליכע שעה און מען עסט איהם א האלבע שעה; א צייטונג גרייט מען צו א גאנצען וואך. אדער טאג און מ'לייענט איבער אין 10—15 מינוט...

איין אונטערשיד איז נאר פאראן: פאר א מיטאג מוז מען בעצאהלען, און א צייטונג לייענט מען איבער ביים צווייטען אהן געלד...

X

נישט קיין אומגליק, אז עס וועט ווייטער אזוי זיין – בפרט, אז דאס ערלעדיגען פארערט צייט, געדולד און געלד.

שפעטער קימען דערפון ארויס אונאנגענעהמליכקייטען, שוועריגקייטען, גרויסע הוצאות, מיילמאל טראגעדיעס.

די לאגע פון דער קריסטליכער בעפעלקערונג איז אין דער הינזיכט א פיעל בעסערע, נישט צוליעב דער גרעסערער האכשעצונג צום געזעץ דורך די קריסטען, נאר צוליעב אנ'אנדער סיבה — א גאר וויכטיגערע, לגבי וועלכער אבער די יורען זענען אונמעכטיג.

ביי אונז און פיל ן הערשט אזוי צו זאגען א דואליזם בנוגע די ציוויל-שטאנד-אקטען: די דאזיגע מיסיע פיהלען אויס סיי די גייסטליכע סיי די ציוויל-מאכט אבער ביי די פאליאקען איז דער קסאנדז גלייכצייטיג אויך א בעאמטער פון ציוויל-שטאנד און גלייך מיט דער קירכליכער בערעמאניע פון חתונה-האבען, פון טויפען א קינד אדער בעערדיגען א טויטען ערלעדיגט דער גלח אויך די עפענטליכע, די אמטליכע זייט פון די דאזיגע געשעהענישען: ער פיעלט אויס די געהעריגע פארמולארען שרייבט אויס די נויטיגע אקטען, שיקט זיי איבער אין די ענטשפרעכענדע אמטען.

גאנץ אנדערש איז אבער די לאגע פון די יורען. א חוץ דער רעליגיעזער זייט מוז מען אין יעדען פאל בעזונדערס ווענדען זיך אין די ציוויל שטאנד-אמטען ביי דעם מאגיסטראט: פארשטעלען אלע בעווייזען, ערלעדיגען אלע פארמאליטעטען, געבען אנ'אנצאהל. די מיה פון יודישען בירגער איז אזוי ארום א דאפעלטע: סיי אין צייט און סיי אין געלד. נישט שטענדיג קענען זיך די אינטערעסאנטען יודען לייכט צונויפרעדען מיט'ן בעאמטען: א גרויסע טייל יודען זענען דאך נישט קיין גרויסע ידענים אין דער פוילישער שפראן.

אט דער דאזיגער צושטאנד האט אפשר געשאפען די נעגאטיווע איינשטעלונג צו די אפיציעלע אקטען.

אבער די דאזיגע איינשטעלונג איז א פאלשע און א דורכאויס שעדליכע.

יעדער אקט פון ציוויל-שטאנד ציהט נאך זיך וויכטיגע קאנסעקווענצען און דעסגלייכען. דאס נישט דורכפיהרען די דאזיגע אקטען האט נאך זיך פאלגען. אזוי קענען קינדער פון עלטערען, וואס האבען נישט קיין חתונה-אקטען נישט אנערקענט ווערען אלס געזעצליכע און פארן געזעץ און אין אלע דאקומענטען פיגורירען זיי אלס ממזרים. אזעלכע קינדער האבען בעגרעניצטע ירושה-רעכט נאך זייער פאטער, זיי קענען נישט בענוצען זיך מיט'ן פא-

די ג"ח-קאסעס אין קאמף מיט שנארעריי און בעטלעריי

שנארעריי איז אנאלטע יודישע קרענק. מיט יאהרהונדערט צוריק פלעגען הונדערטער און טויזענטער שנארער פערפלייצען די פוילישע און אויך די אויסלענדישע קהלות. די שנארער זענען אמאל געווען א שרעקליכע פלאג פון די קהלות, וועלכע האבען געמוזט ארויסגעבען ספעציעלע תקנות קעגען די שנארער, און בכלל רעגולירען די דאזיגע אנגעווייטאגטע פראגע פון דער יודישער בעפעלקערונג.

אויך אין די היינטיגע צייטען אין די מחלה נישט פארגעטערטען. וואס זאלען טוהן טויזענטער און צעהנדליקער טויזענטער יודען, וואס האבען נישט צוליב א כך סיבות, ווי פאיקאט פון דער מלוכה, קאמונאלע אינסטיטוציעס וכרומה קיין צוטריט צו ארבעטן וואס זאלען טוהן די טויזענטער יודישע ארבעטער, וואס זענען צוליב דער ווירטשאפטליכער פאליסיק, אדער צוליב דעם קריזיס ארויסגעשטויסען געווארען פון זייערע ביזאיצטיגע פאזיציעס.

בעטלעריי און שנארעריי זענען טיילמאהל דאס איינציקע מיטעל, וואס דערמעגליכט די דאזיגע ארויסגעשטויסענע עלעמענטען איבערצוהאלטען די מוראדיגע באדינגונגען פון דער היינטיגער צייט.

אוודאי זענען די ג"ח-קאסעס צו שוואך אויסצוווארצלען די דאזיגע שווערע מחלה פונם יודישען ווירטשאפטליכען ארגאניזם. דערצו זענען נויטיג ריזיגע מיטלען, וואס נאר די מלוכה איז זיי אומשטאנד צו געבען; דערצו איז נויטיג אנ'ענטשפרעכענרע, עקאנאמישע פאליטיק; דערצו איז נויטיג א גרינדליכע איבערבויאונג פון דער ווירטשאפטליכער סטרוקטור.

דערווייל אבער מוזען די קאסעס עפעס טהון אויפ'ן געביט פון אויסהאלטען די, וואס געפינען זיך ביים ראנד פון שנארעריי און בעטלעריי. פילמאהל געלינגט זיי אפילו אבצוראטעווען בענרליגער און הונדערטער שנארער פון זייער טרויעריגער פרנסה און זיי איבערפידען צו פראדוקטיווע באשעפטיגונגען.

אלס בייספיל ברענגען מיר א בילדעל, וואס איז גענומען נישט פון דער פאנטאזיע, נאר טאקע פון דער לעבעדיגער ווירקליכקייט.

א פערוואלטונגס-מיטגליד פון דער קאסע אין גארוואלין האט בעקומען א שבת צונעשיקט אנ'א עמען אורח דורך „הכנסת אורחים", א יונגערמאן אין מיטעלע יאהרען.

פון שמועס האט זיך ארויסגעוויזען אז דער יונגערמאן שטאמט פון שכנ'ה-דיזען שטעטעל ריקי און דאס איז דער ערשטער שבת, וואס ער זיצט ביי א פרעמדען טיש און, אז מיט 3 טעג פריהער האט ער זיך געלאזען זאמלען נדבות. ער איז א שיסטער, האט אויב מיט 3 קינדער, לעצטענס אבער הונגערט די משפחה, מ'האט שוין אלץ אויספערקויפט און געמוזט געמן קלייבען נדבות. און גיט צו, אז ווען ער זאל האבען 30 זל. וואלט ער זיך געקאנט ווייטער פיהרען זיין ווארשטאט, לעצטענס האט ער געלעבט פון די הלוואות פון דער היגער ג"ח-קאסע. די לעצטע הלוואה אין דער הויך פון 50 גילדען האט ער אפגעצאהלט, אבער פאר דער צייט איז די קאסע צוליב ווער שלעכטער פיהרונג, ליקווידירט געווארען און ער האט, ניט וואו צו בעקומען אומאקקאפיטאל.

דער פערוואלטונגס-מיטגליד, איז געבליבען גערירט פון דער דערציילונג פון זיין אורח און בעשלאסען איהם העלפען ער האט אדורכגעפיהרט אין דער גארוואלינער קאסע א בעשלוס ארויסגעבען דעם דיקטער שוסטער א הלוואה פון 60 גילדען און אזוי-ארום איז ער אפגעראטעוועט געווארען פון א לעבען פון א פראפעסיאנעלען שנארער

צ. ק. ב.

ס'ערס פאמיליען-נאמען, אויב עס פעלען אקטען פון טויט-פאלען איז בעשווערט די לאגע און דעם איבערנעבליבענעם אלמן אדער אלמנה און קינדער סיי אין מאטעריעלען זין, סיי אין ציווילען (ביים ווען נאך אמאהל חתונה האבען א. ז. וו.)

צו די אלע פראגען וועלען מיר זיך נאך אויספיהרליכער אומקערען.

אבער עס דארף קלאר זיין פאר יעדען, אז ער בעגעהט א פערברעכען לגבי זיך און זיינע קינדער, ווי אויך לגבי דעם כלל (ווייל די פראגע האט נאך א גרויסע סאציאלע בעדייטונג צוליעב סטאטיסטישע און עפענטליך-רעכטליכע טעמים) אויב ער פערנאכלעסיגט די ערלעדיגונג פון די אקטען און ציוויל-שטאנד סיי פון זיך און סיי פון זיין פאמיליע.

עס מוז זיין א חוב פון יעדען איינצעלנעם, ווי אמשנעלסטען דאס צו ערלעדינען. עס דראהען פאר נישט-ערלעדיגען הארבע שטראפען, עס קומען שלעכטע קאנסעקווענצען — מוז מען בעהערשען דעם נישט-ווילען און די פיעלע מניעות. באמת סלוינט די מיה.

ש. וו.

איינע צו-יונג, דריי צו-אלט

(א ראדאמער בילדעל)

די פאמיליע ג. איז געבענטשט מיט בלויז טעכטער. אמאהל ווען די צייטען זענען געווען בעסערע און די געשעפטן זענען אוועק גלענצענד איז די פאמיליע ג. גארנישט געווען געפאלן ביי זיך, וואס זי פארמאגט בלויז טעכטער. אמת זי האט טאקי געשטרעבט צו האבען א בן זכר, וואס זאל זיין דער איינציגער קדיש זאגער לאחר מאה ועשרים שנה; אבער אז ס'איז פארט נישט בעשערט געווען האט זי צום רבונו של עולם קיין טענות נישט געהאט און צוגענומען באהבה דעם טעכטער-פרעזענט.

ווער שמועסט די טעכטערלעך! זיי האבען שוין איינמאל שטאלצירט, וואס זיי זענען געבוירען געווארען מיידלעך זיי האבען שוין איינמאהל געהאט „פאווארוניע". יונגעלייט, בחורים, קאוואליערן זענען זיי פשוט נאכגעלאפען ווי זומער-פייגעלעך ארום ליכט. זיי האבען אבער געהאלטען אין איין גרימאסען: דער איז צו ווייניג סימפאטיש, יענער רעדט נישט גוט קיין פויליש; דער איז ווייניג אינטעליגענט און יענער בעזיצט ווייניג דעם שלחן ערוך פון דאמען-עטיקעט א. א. וו. זיי האבען זיך גארנישט געקענט דערקלייבן פון דער ראדאמער בחורים-גווארדיע און שדכנים האבען גענומען דערלאנגען סחורה פון דער פרעמד. אבער דאס האט אויך נישט געהאלפען. זיי, די דריי טעכטערלעך, האבען אליין נישט געוואוסט וואס זיי ווילען. זיי זענען געווען „געקונטשעטע" פאננעס מיט דיפלאמען. קיין יודיש ווארט איז קיינמאל נישט ארויס פון זייער מויל. דאס וואלט ערנידריגט זייער אינטעליגענץ און איבערהויפט האט זיי צופיעשטשעט די מאמע, וואס האט זיי נאכגעקומען וואס זיי האבען געוואלט. ווער שמועסט נדנים, דאס איז פאר יעדער פון זיי געווען צוגעגרייט אין א שפארע אפוהיקא.

האט דער טאטע געפיהרט ברייטע געשעפטען און די טעכטער האבען כסדר געמאכט „זעהונגען" מיט יונגעלייט פון דער גאנצער מדינה פוילן. אבער ס'האט זיך פון אלעם אויסגעלאזט א בוידעם קיינער איז נישט געפעלען. אזוי לאנג און אזוי ברייט ביז איינמאהל האבען

דריי וואונשען

(א מעשה)

פון שאול ספיר

אין א קליין שטעטעל אין פוילען, האט געוואוינט אנ'ארימער שוסטער, זע-ליג מיט זיין פרוי און איין איינציגען זוהן.

א פשוט'ער אבער גאטספארכטיגער יוד איז זעליג געווען. ווען ער פלעגט קיין ארבייט נישט האבען, פלעגט ער אוועקגעהן אין בית מדרש און דארטען אפזיצען דעם גאנצען טאג און זאגען תהילים.

זיין פרוי לאה האט אבער דאס נישט געוואלט ליידען.

— אויב מען ברענגט דיר נישט קיין ארבייט אין הויז, דארפסטו אליין געהן זיכען ארבייט! -- האט זי אויף איהם געשריגען – פון דיין תהילים זאגען וועל איך קיין וועטשערע נישט קענען קאכען.

פלעגט זיך דער ארעמער זעליג אוועק-לאזען איבער'ן שטעטעל און קלאפען אין די טירען און פרעגען אויף ארבייט זעלטען אבער פלעגט ער קריגן ארבייט חייל דאס רוב איינוואוינער פון שטע-טעל זענען נעווען ארעם און פלעגען געבען פערריכטען זייערע שיך בלויז דאן, אז עס איז שוין געווען אונמעגליך זיי צו טראגען...

ווען זייער בן יחיד זלמן איז אונטער-געוואקסען, איז ער אוועק אין א גרוי-סער שטאט זוכען ארבייט, אבער דאס איז איהם נישט געלונגען, פלעגט ער אין דער פריה אוועקגעהן און ביינאכט זיך אומקעהרען מיט ליידיגע הענר...

פלעגט די מאמע זיצען און פערגי-סען טרערען אויף איהר ביטער מזל און דער טאטע פלעגט אויפעפענען דעם תהילימ'ל און אויסגיסען זיין הארץ פאר גאט...

איין מאל איז אין שטעטעל אנגעקו-מען א הייליגער צדיק, זענען אלע גע-קומען צו איהם ער זאל זיי בענשען.

רופט זיך אפ לאה צו איהר מאן:

— א צדיק איז דא אין שטאט, פאר-וואס זאלסטו צו איהם נישט געהן און בעטען, ער זאל דיר העלפען?

— געלויבט איז גאט, מיר זענען גע-זונד, און פון הונגער שטארבען מיר אויך נישט... וואס נאך קען איך פער-לאנגען.

— פאר דיר איז עס גענוג! - האט זיך דאס ווייב אויף איהם צושריגען — איך האב בלויז איין צוריסען קלייד אויף מיין לייב און און פון זלמנ'ס בגדים פאלען שטיקער און די פרעגסט נאך וואס דו קאנסט פערלאנגען?

— אין אונזער שטעטעל זענען פער-האן בילכערע יודען, וועלכע נויטיגען זיך חירקלעך אין דעם צדיק'ס הילף — האט זעליג געזאגט—עט זענען פערהאן קראנקע, עקרות, און אזוי פיל אומגליק-ליכע, פארוואס זאלען מיר אומזיסט מטריח זיין דעם צדיק?

האט לאה אנגעהויבען שעלטען איהר מאן, פארוואס ער איז פויל אפילו צו געהן צום צדיק נאך א ברכה...

— בין ווי לאנג דענקסטו וועל איך אזוי פיל ליידען און דולדען? — האט זי געשריגען – איך וועל דיך פון הויז פעריאגען אויב דו וועסט נישט זעהן צו פערבעסערן אונזער לאגע... און אויב די ווילסט נישט געהן צום צדיק, וועל איך אליין געהן. איך וועל פאָרערען ער זאל מיר זיין ברכה גע-בען... אבער דו וועסט פאר מיר מוזען קריגען א גאנצע קלייד, איך שעהם זיך אזוי צו געהן צו איהם.

— פון וואנען וועל איך פאר דיר נעמען א קלייד? — האט זעליג זיך ביי איהר געבעטען זי זאל איהם צורוה לאזען.

— געה צו ירוחם דעם אלמן און בעט ער זאל דיר בארגען א קלייד פון זיין פערשטארבענע ווייב. איך וועל עס איהם צוריקברענגען, דו הערסט?

זעליג האט איינגעזעהן, אז ער וועט איהר פערלאנג מוזען טון, איז ער א-וועק צו ירוחם'ן און איהר דאס קלייד געבארגט.

לאה האט אנגעטון דאס קלייד און איז אוועק צום צדיק.

דאס פאדער-הויז, וואו דער צדיק איז איינגעשטאנען איז געווען אנגע-פאקט מיט פרויען און מענער, איינינגע זענען געקומען בעטען דעם צדיק ער זאל זיי בענשען מיט קינדער. אנדערע ער זאל זיי שיקען א רפואה פאר די קראנקע פון זייערע משפחות.

לאה האט נישט געוואוסט ווען איהר רייה וועט אנקומען אריינצוגעהן צום צדיק, זי האט זיך דורכגעשפארט אלע מענשען און איז אריין צום צדיק.

— וואס איז דיין פערלאנג? — האט איהר דער צדיק געפרעגט — האסטו דען נישט קיין קינדער?

— איך האב א זוהן.

— איז ער קראנק?

— ניין!

— איז דיין מאן קראנק?

— ניין! הייליגער צדיק מיר זענען אלע געזונד אבער מיר זענען ארים, מיין מאן פערדינט נישט גענוג אויף א לעבען פאר דער פאמיליע.

— און וואס איז דיין וואונש?

— מיין וואונש איז, איך זאל קרי-גען א ברכה פון דעם צדיק, איך זאל מעהר נישט דארפען זיין אָרים.

דער צדיק האט פון זיין קעשענע ארויסגענומען א קמיע און דאס איבער-געגעבען צו לאה'ן.

-- מיט דער דאזיגער קמיע וועסטו קענען ווינשען דריי וואונשען און די ערשטע צוויי וועלען ערפילט ווערען, אבער איך מוז דיר ווארענען אז נאך די ערשטע צוויי וואונשען וועט דיין דריטער וואונש זיין: „הלואי וואלט איך די ערשטע צוויי וואונשען זיך נישט געוואונשען!"

מיט גרויס צופרידענהייט האט לאה גענומען די קמיע פון דעם צדיק און איז געלאפען שנעל אהיים, צו איהר מאן.

— דו זעהסט, שלימזל, וואס איך האב אויסגעטהו... דער צדיק האט מיר געגעבען די קמיע און איצט קען איך זיך וואונשען וואס איך וויל...

לאה האט איהם דערציילט, וואס דער צדיק האט איהר געזאגט און זעליג האט זיך אבגערופען צו איהר:

— געה שנעל און קעהר אום די קמיע צוריק צום צדיק. זעהסטו דען נישט פון זיינע רייד, אז דו וועסט אויף אלע דיינע וואינשען חרטה האבען?

— ניין איך וועל דאס נישט טהון! — האט לאה זיך אבגערופען. איך וועל קיין סך נים וואונשען... און מעהר ווי איין וואונש וועל איך נישט וואונשען

— הייליג זענען די רייד פון דעם צדיק. און מיין עצה איז, אז דו זאלסט זיך דערמיט נישט בענוצען.

—איך פרעג ביי דיר קיין עצות ניט! —האט לאה אויסגערופען! — איך וועל בלויז ווינשען, אז גאט זאל מיך צושי-קען א טויזענד רובל. און איך וועל דערמיט זיין צופרידען און מעהר גאר-נישט ווינשען. אזוי רײדענדיג האט זי אייפגעהויבען די קמיע און אויסגערופען

— איך ווינש איך זאל קריגען א טויזענד רובל!

ווי זי האט איהר וואונש ארויסגע-רעדט, האט זיך די טהיר פון הויז אנ-עפען געכען און זייער בן - יחיד זלמן איז אריינגעקומען און קוים אפכא-פענדיג דעם אטעם האט ער ארויס-גערופען.

זיי פלוצלינג דערזעהען אין זייערע מעטריקעס א שפאר ביסעל יאהרען זיי האבען פינרעסטוועגען נישט רעזיג-נירט פון זייערע צוואקסענע אפעטיטען און יעדער פון זיי אהיימקומענדיג פון קינא האט זיך ווייטער געחלומ'ט וועגען א בעשטימטען, וואס זאל אויסזעהן ווי ראמאן נאוואררא, פעטראוויטש, הארי לאיר, בראדויש און אמוועניגסטען כאטש ווי מוזשוכין.

די חלומות זענען אבער אוועק:ע-פליגען צוזאמען מיט די יאהרען און דאס ערגסטע איז געווען, וואס די גע-שעפטען געהען באַרג - אראב. און דער טאטע כדי צוראסטעווען זיין לאגע האט זיך ביסלעכווייז געגומען מתיר זיין צו מאכען אנ' הלוואה פון די טעכטערס נדנים, ביז ס'איז אלץ אויסגערינען. איצט האבען שוין די טעכטער געוואלט בעש-פטהן צו טהון מיט די יעניגע ראראי-מער בחורים מיט וועלכע זיי האבען ערשט נעכטען זיך געקווענקעלט, אבער יענע האבען שוין איצט נישט בעשטא-נען, געוואהד ווערענדיג פון סוד, אז קיין נדן איז שוין נישט דא; ווייטער זיך אראבלאזען און געמען חתנים א גרוש, א אלמן, אדער גאר א אלטען בחור נישט פון אזא געהויבענע מדרגה ווי מ'האט זיי פארגעשלאגען — דאס האט מען ביי זיך אויך נישט געקאנט פועל-ען. דאס וואלט שוין געווען צו א שטארקער פאל-אראב און זיי האבען די שדכנים ממש פון שטוב ארויסגע-יאגט. אין דער סוף געווען, אז זיי זע-נען געבליבען פערזעסענע און פער-עלטערטע.

זעהענדיק דעם גורל פון די שוועס-טערען, האט איינע פון זיי, נאך גאר א יונגע, שוין מורא געהאט צו ווארטען האט זי זיך פארליבט און געשטעלט א חופה. אלע זענען געווען געגען. סטייטש האבען אלע צו איהר גע'טענה'ט: דו ביסט דאך צומאל נאך נישט אלט קיין 17 יאהר! אבער יענע האט נישט גע-פאלגט און נעשעלט אלע סאר א נע-שענטם פאקט

אבער אויך איהר גורל איז נישט געווען קיין בעסערער. ס'איז נישט אוועק קיין צוויי יאהר איז זי געקומען מיט צוויי קינדער אויף די הענד צום טא-טען. איהר מאן וועלכער איז געווען א בחור פון 19 יאהר איז אוועק צו די זעלנער און זי איז געבליבען אהן מיט-לען צום לעבען. האבען יעצט די על-טערע שוועסטערן א טרייסט און א פערענטפערונג, וואס זיי האבען זיך נישט געאיילט חתונה צו האבען. די פערצווייפעלטע מאמע נעהט יעצט ארום צובראכען און צוטראגען און פרעגט כסדר: געוואלד רבונו של עולם. וואס טוט מען? דריי צו אלט טויג נישט; איי-נע צו יונג טויג אויך נישט, וואסזשע דען טהוט מען מיט די טעכטער, אז מ'האט נישט קיין נדן?

פ. פאליער.

—מאמע איך האב דיר געבראכט טויזענד רובעל, נעם עס שנעלער פון מיר און בעהאלט עס!

— מיין זוהן! — האט לאה אויסגערופען מיט ערשטוינונג, טויזענד רובל, ווי אזוי האסטו עס געקריגען?

— פרעג מיך איצט נישט קיין פראגעס, בעהאלט דאס געלד און געדענק, אז דו ווייסט פון גארנישט וואס צו זאגען! בעהאלט עס אין א גוטען פלאץ או קיינער זאל עס נישט געפינען.

די מוטער האט א נעם געטון די טויזענד רובל אין איהר האנד און מיט פרייד אויסגערופען:

— מיין ערשטער וואונש איז ערפילט געווארען! זי האט נאר בעוויזען צו בעהאלטען דאס געלד, ווען עס האט זיך דערהערט א קלאפ אין טיר.

זעליג האט אויפגעעפענט די טיר און דריי פאליציי-בעאמטע זענען אין הויז אריין.

— מען האט בערויבט די פאבריק פון שטאדט אויף טויזענד רובל. אין דיין זוהן געוועזען איינער פון די רויבער — האט איינער פון די פאליציי געזאגט.

— וואו איז דאס געלד? האט א צווייטער אנגענומען זלמנ'ען פאר די האנד.

— איך האב נישט! איך האב נישט! איך בין אומשולדיג! — האט זלמן געשריגען.

זיי האבען איהם געזוכט און דורכגעזוכט דאס גאנצע הויז אבער זיי האבען נישט געפינען דאס געלד! באלד האבען זיי אריינגעטון קייטען אויף זיינע הענט און איהם אוועקגעפיהרט אין געפענגנים.

— עטליכע טעג זענען די אומגליקליכע עלטערען געלאפען פון איין פאליציי-בעאמטען צום צווייטען, אבער עס האט נישט געהאלפען.

פערטרויערטע און פערזארגטע האבען זעליג מיט לאה זיך אומגעקעהרט א היים...

— ווער ווייסט וואס זיי וועלען מיט איהם טוהן? — האט לאה געיאמערט

— זיי וועלען איהם נאך אפשר פערשיקען אין סיביר.

— איך האב יאך דיר געזאגט, אז דו זאלסט גארנישט ווינשען — האט זעליג איהר פארגעווארפען.

— ווארט איך קען דאך מאכען נאך איין וואונש! — האט לאה אויסגערופען און ארויסנעמענדיג די קמיע, און זי אויפגעהויבען אין דער הויך און האט אויסגערופען:

— איך ווינש זיך, אז מיין זוהן זאל בעפרייט ווערען!

באלד האט זיך אויף דער גאס דערהערט א געלויף און א טומעל.

א שכנה איז געלאפען צו זיי, לאה איז איהר אנטקעגען געקומען.

— וואס האט פאסירט? — האט זי מיט שרעק אויסגערופען.

— אייער זוהן איז נאר וואס בעפרייט געווארען, ווייל מען האט נישט געהאט גענוג בעווייזען נעגען איהם אבער ווי ער איז פון געפענגנים ארויס האבען איהם אבגעווארט זיינע חברים און האבען איהם אויף טויט דערשטאכען, ווייל ער האט זיך מיט זיי נישט געטיילט מיט'ן געלד... אזוי האב איך געהערט זיי רעדען.

— אח, אנ'אומגליק! אנ'אומגליק! — איז לאה אריינגעלאפען אין הויז און געפאלען אין חלשות.

ווען זי האט אויפגעעפענט די אויגען האט זי דערזעהען איהר פערשטארבענעם זוהן... זי האט זיך ביטער פונאנדערגעוויינט און אויסגערופען:

„הלואי וואלט איך די ערשטע צוויי וואונשען זיך נישט געוואונשען".

נאטיצען פון דער וואך

א יודישער שתדלן איז פון אונז אוועק

היינטיגע וואך האט דאס יודישע ראדאם בעגלייט אין זיין אייביגער רוה איינעם פון איהרע שענסטע און בעסטע בירגער פון שטאדט — ר' שמואל קארמאן נ"ע.

מיט'ן אוועקגעהן פון דאזיגען מערקווירדיגען געשטאלט, ווערט גלייכצייטיג אויסגעלאשען א גרויסער ליכט-שטראהל, וואס האט במשך פון לאנגע יאהרען בעלויכטען דאס סאציאל-געזעלשאפטליכע לעבען אין ראדאם.

ר' שמואל קארמאן נ"ע האט זיך אבער ביי אונז געמאכט אונפערשטערבליך. זיין נאמען איז געווארען דער סינאנים פון בארעמהארציגקייט. היילינער פשטות און אמת'ער יודישער שתדלנות ער האט דערגרייכט די מדרגה פון א אנערקענטען יודישען שתדלן; ווענעמס עוברא ס'איז נעווען צו אינטערווענירען אין פערשידענע יודישע נויטען און בעדערפעניסען און זיך משתדל זיין דארט, וואו מען האט בעדארפען אבשרייען און אין מעהרער פאלען אויך געגליך מבטל מאכען יודישע גזירות.

דערצו איז ר' שמואל קארמאן נ"ע געווען א יוד מיט א ווארימע יודישע נשמה, מיטגעשפירט און מיטגעליטען אלע יסורים און פיין פון זיינע שטאטישע מיט-ברודער; און זייענדיג א פלאם פייעדדיגער יוד מיט בטחון און יראת שמים, פלעגט ער ערפילען זיין אויפגאבע און מיט מסירת-נפש און איבערגעבענקייט. אזוי ווי עס פאסט פאר אזא לעגענדארע פערזענליכקייט, זאגט ער זיך אב פון פערשידענע כיבודים. און ווען ער ווערט אפילו אויסגעוועהלט אלס פרנס אין דער קהלה, אדער אין שטאדט-ראט, זעהט מען דאן ווי ר' שמואל קארמאן נ"ע פערבוינט אויף זיין כבוד, אלץ לטובת הכלל. דעריבער איז טאקי די בעציהונג פון יעדען ראדאמער יוד צו דעם מערקווירדיגען שתדלן געווען א ריהרענדע און א דאנקבארע. בעזונדערס האט ער זיך קונה שם געווען ביי דער ארימער מאסע, וואו מען האט איהם ארומגערינגעלט מיט א אראאל פון פיעטעט און ליבע, צערטליכקייט און פערעהרונג.

שטיל, רוהיג און בעשיידען האט מען נישט איינמאהל געזעהען איהם לויפען בענינען איבער די ראדאמער גאסען, אין די אינטערעסען פון שתדלנות פאר געפאלענע און אויך פאר בכבודע ראדאמער יודען. עס זענען נעווען צייטען, ווען ראדאמער יודען האבען זיך אינגאנצען אנגעלעהנט אויף זיינע אקסלען, האט ער טאקי צוגעלעגט זיין האנד צו יעדער יודישער פילאנטראפישער און סאציאל-געזעלשאפטליכע ארבייט. יאהרען לאנג האט ר' שמואל קארמאן נ"צ געווירקט מיט ממשותדיגע טאט-זאכען לטובת דער „עזרה", „לינת-הצדק", בית-יתומים א"אוו, ווענעמס פיאנער ער איז געבליבען ביז'ן לעצטן אטעם-צוג.

אין דער איצטיגער צייט, ווען מענשען זענען אזוי מיטעלמעסיג און קליין אין מעשים, צייכענט זיך א גרויסער ריס אינם ראדאמער יודישען לעבען, ווען מיר דערשפירען, אז ר' שמואל קארמאן נ"ע איז מעהר צווישען אונז נישט דא. עס איז אנ'אבידה שאין לה תמורתה, ווארים זעהענדיג וואספארע „שתדלנים" די נייע צייט האט ביי אונז געבוירען. אט די היינטצייטיגע „מאדערנע שתדלנים" וואס ווארפען באלד דעם גט כריתות פאר די פיס אויב זייערע קאפריזען ווערען אויף א האר געמינערט, קען מען זיך שוין פארשטעלען ווי טיעף עס איז דעריבער דער צער, ווען פלוצים הערט אויף פאר אונז צו עגזיסטירען א מענש ווי ר' שמואל קארמאן נ"ע, וואס האט מיט זיין פולשטענדיג אורשטאמליכער אריגינאליטעט, סימבאליזירט דעם אמת'ן יודישען שתדלן פון די אמאליגע יאהרען.

חבל על דאבדין.

א לעבעדיגער גרוס פון ארץ-ישראל

און ווידער אמאל האט אונזער שטאדט געהאט די מעגליכקייט צו הערען א ניי צאפעליג ווארט וועגען ארץ-ישראל.

דער רעפעראט פון ג. זשוכאוויצקי אין קינא „קארסא" וואס האט צוגעצויגען א גרויסען עולם, איז געווען א שטארקער פאטעטישער אויסדריק פונם ווידער-אויפלעבונג'ס-געראנק אין א"י.

דער רעדנער האט זיך ווייט נישט געהאלטען אין די ראהמען פון דער אנגעגעבענער טעמע. ער האט מיט א ספעציעלע כוונה געשילדערט גיפטיגע פיילען אויפ'ן אדרעס פון די שלומערדיגע גלות'דיגע כוחות. וועלכע בעגעגענען זיך בלויז מיט צופעליגע גוטע קאניוקטורען דא אין גלות. בעזונדערס אקצענטירט שטארק דער רעדנער דעם טרויעריגען גראנגעל פונ'ם ענדעקישן יודען - העצעדישען אנטיסעמיטיזם — עס וועט קומען א צייט — רופט אויס ה' זשוכאוויצקי — ווען אט די היינטיגע יונגע ענדעקישע קארפאראנטלעך וועלען אונטערוואקסען און אין זייערע הענד וועט איבערגעגעבען ווערען דער גורל פון פוילישען יודענטום. קאן מען זיך שוין פארשטעלען מה יולד יום...

ליבע צו ארץ ישראל—שטרייכט אונטער דער רעדנער — דארף זארגפעלטיג נעפלעגט ווערען טיעף אין הארצען ראפיי כאראקטעריזירט ער איינינע פעלערנדע עפיזאדען פונ'ם היינטיגען לעבען אין א"י. וואס בעווייזען נאכמאל, ווי ווייט נויטווענדיג עס איז פאר אונז דאס אלטע, אבער אייביג נייע א"י.

בכלל האט ראדאם פאר זיך געזעהן א קלאסישען טיפ פון היינטיגען ארץ-ישראל, וועלכער האט געברענגט נייע היימאט-קלאנגען און מיט א פייערדיגען מיטרייסענדען טעמפעראמענט האט ער זיך אוועקגעלאזט אין זיין ארט רעדען ווי א שנעל-צוג, וואס איילט פערסאפעט מיט א שטארקען קפיצת הדרך כדי וואס שנעלער און וואס ניכער צום ריכטיגען ארט — דארט ווי עס שיינט אויף דאס ליכט פון ציון.

י. פרידמאן.

איתמר אדלער.

צי ברויך די ראדאמער יודישער קהלה זיך בעטייליגען אין דער אקציע

פון פטרזארגן קוילען פאר הונדערטער ארימע פאמיליעס פון אונזער שטאט?

יעדע געזעלשאפטליכע אינסטיטוציע, וועלכע איז אנגעוויזען אויף דער אפּפערווילליגקייט פון דער בעפעלקערונג, קאן נאר עגזיסטירען ביי דער מאטעריעלער און מאראלער שטיצע פון א זעלבסטפערוואלטונג'ס-ארגאן, צי פון דער מלוכה מוניציפאליטעט און ביי יודען דורך אונזער זעלבסטפערוואלטונג'ס ארגאן, ווי ס'איז די יודישע קהלה.

אין אלע שטעדט און שטעדטלעך ווי מיר ווייסען, קומט פאר א קאמף פאר דער גרויס פון די סובווענצען פון דער קהלה לטובת פערשידענע געזעלשאפטען. אויב ס'קומט פאר א קאמף פאר דער גרויס פון דער סובווענץ-סומע-איז עס נאר גוגע א זעלכע אינסטיטוציעס, וועלכע האבען א וואסערע ס'איז פאליטישע בעפארבונג, אבער קיינמאל נישט ווען ס'קומט און בעטראכט א אינסטיטוציע, יועמענ'ס אויפגאבע ס'איז א פילאנטראפישע טעטיקייט. ביי אזא אינסטיטוציע איז קיין חילוקי-דעות נישטא. די בעטרעפענדע קהלה געמש אין בעטראכט די טעטיגקייט פון דער אינסטיטוציע און איהר פינאנציעלען בעשטאנד.

אויף דעם געביט מוז לייררער אונזער שטאדט אויך זיין א אויסנאהם. דער בודזשעט פון דער ראדאמער קהלה ווערט ווי אווי ט'איז געלאטעט און אדורכגעשטופט. אמאל פאלט אויך צו א אויסערגעווענליכע אויטגאבע און מ'שטופט עס אויך אורך; פאר דער געזעלשאפטליכער אינסטיטוציע פעהלט שטענדיג אויס, כאטש אין בודזשעט אין די בעטרעפענדע אינסטיטוציע פארטרעטען מיט א געהעריגע פאזיציע.

וואס זאל דאס זיין? איז עס שוין געווארען א טראדיציע וואס פון יאהר 1929 ווערען נישט קיין געזעלשאפטען אויסגעצאהלט די סובווענצען—אין דעם פאל מיין איך דער געזעלש.—„עזרה"ן זאל די געזעלשאפט „עזרה" למשל אין די אויגען פון די קהלה-פארשטעהער נישט האבען דעם חן וואס מען איגנארירט זי? דאס איז נישט אויסגעהאלטען. קודם כל פון רעכטליכען שטאנדפונקט; ווען א געוויסע סומע איז פרעלימינירט אין בודזשעט מעג פון רעכטליכען שטאנדפונקט די קהלה זיך קאנען א רויסדרייען, בלייבט אבער דאן די מאראלע פעראנטווארטליכקייט. אפשר איז נישט פאר דער ראדאמער קהלה צופרידענשטעלענד די טעטיגקייט פון „עזרה" אין דער גרויס ווי זי לייסטעט אויב דאס זאל זיין די סבה, פרעגט זיך דאן, צי האט די גמינע א אייגענע קערפערשאפט, וועלכע לייסטעט בעסער. אדער כאטש לפנים עפעס אויף וואס ווערען פערווענדעט די סומעס פון בודזשעט, וועלכע ברויכען געהן אויף געזעלשאפטליכע שוקן? אויב אנדערע קהלות פון גרעסערע שטעדט מאכען אדורך א קריזיס, ברויך מען אבער נישט פערגעסען אז עס איז דערפאר וואס א בעדייטענדער טייל פון זייער בודזשעט ווערט פערווענדעט אויף דירעקטע דורך זיי אויסגעהאלטענע אינסטיטוציעס פאר געזעלשאפטליכע שוק. נעמט אפילו פאר א מוסטער די ווארשאווער קהלה אין וועלכע ס'איז שוין איינינע יאהרן א מלחמה-פלאץ.

אט היינט זענען שטארקע פראסט און „עזרה" האט טאקע דעם מאראלען פליכט אדורכפיהרען א קוילען אקציע. דער פליכט פון דער „עזרה" איז לגבי די וועלכע נויטיגען זיך אין דער שטיצע אבער אויך לגבי „עזרה" ברויך מען האבען פליכט און קודם כל א יודישע קהלה. די געזעלש. „עזרה" פערשטייט אז די קהלה קאן נישט אינגאנצען אויסהאלטען אזא אקציע, „עזרה" איז רעריבער דער חעקעד פון דער עפענטליכער מיינונג. אז אויך די געזעלשאפט ברויך זיך פרייוויליג בעטייליגען, זי טוט דאס טאקי. ביי דעם שטארקען קריזיס, וועלכער הערשט אויף דער יודישער גאס טוט „עזרה" איהר פליכט און מאהנט. ס'קומט אן שווער אבער מ'שטייט נישט אב און מ'וועט נישט אבשטיין פיז די זאך וועט ווערען אדורכגעפיהרט. וויפיעל פאלען טרעפט זיך, אז יחידים ווילען גארנישט שפענדען און שיקען אב מיט א תירוץ, אז די קהלה בדויך דאס ערלעדיגען, ווייל מ'נעמט ביי די זעלבע א גרעסערען עטאטאבצאהל; נו, זאל דאס טאקי בעפרייען א יודישע קהלה נישט צו בעטייליגען זיך אין דער ארבעט פון א געזעלשאפטליכע אינסטיטוציע!

ס'געשעהט דער „עזרה" א געוואלדיגע מאראלע עולה מצד דער יודישער קהלה אין אזא שווערע צייט, ווען די „עזרה" האט נישט די מינדעסטע מאטעריעלע מעגליכקייטען די אקציע אדורכצופיהרען מיט אייגענע מיטלען און פון פריווילינגע שפענדונגען, ווי פריהער דערמאנט, איז זעהר שווער. פון דרויסען ווי פון א מאגיסטראט איז גארנישט צו ערווארטען. פאר א מוסטער קאן עס נישט דינען פאר דער קהלה, ווייל אזוי איז שוין דער גורל פון דער יודישער אינסטיטוציע, און דער פליכט ליגט טאקי אויף דער ראדאמער יודישער קהלה צו שטיצען „עזרת" און ביי רעם פאל כמעט ערמעגליכען, אז די קוילען-אקציע פון וועלכע ס'זאלען געניסען א גרעסערע צאהל ארימע יודישע פאמיליעס, זאל קאנען ווערען אדורכגעפיהרט, וואס פריהער.

אין אפעליר טאקי דורך דעם וועג צו דער קהלה-פערוואלטונג און ווען די קהלה וועט איהר'ס ערפילען. וועט עס מוטיגען דער „עזרה"-פערוואלטונג אין דער ארבעט און די יודישע בעפעלקערונג אין ראדאם וועט אויך פיהלען איהר פליכט לגבי די אומגליקליכע ברודער פון אונזער שטאדט, וועלכע ליידען קעלט.

א נייע באהן-ליניע ווארשא—ראדאם

מיט דער נייער באהן וועט די רייזע בעדייטענד פערקירצט ווערען

אויף א זיצונג פון מיניסטעריען-ראט איז צווישען אנדערע נעוועך-פראיעקטען אויך אנגענומען געווארען אויסצובויען א נייע באהן-ליניע אויף דער שטרעקע ווארשא – ראדאם.

ס'איז שוין אויסגעארבייט געווארען א פלאן, לויט וועלכען די נייע באהן-קאמוניקאציע וועט ארומנעמען די שטערט פיאסעטשנע, ווארקע און פון ווארקע דורך דער פיליצע קיין ראדאם.

פון ראדאם וועט מען מיט דער נייער באהן-ליניע קענען פאהרען ביז מיעכוב און פון דארט וועט זיין א פערבינדונג מיט קראקא דורך קאזלוב. ראדאם וועט אזוי אום זיין דער באהן-קנופ אויף דער שטרעקע ווארשא — קראקא.

מיט דער נייער באהן וועט די רייזע קיין ווארשא בעדייטענד פערקורצט ווערען. אנשטאט וואס היינט פאהרט מען מיט דער באהן פון ראדאם קיין ווארשא דורך דעמבלין קריב 170 קילאמעטער, וועט מען מיט דער נייער ליניע פאהרען בערך 103 קילאמעטער.

פון ראדאם קיין קראקא וועט מען אויך אויף אזא אופן פאהרען שנעלער.

די ארבייטען ארום דער נייער באהן-ליניע וועלען זיך אנהייבען שוין אין פריהלינג, ביי וועלכע ס'וועלען בעשעפטיגט ווערען פיער טויזענד ארבייטער.

ס'איז פאראויסגעזעהן, אז די נייע ליניע און בכלל אלע באהן-אינוועסטיציעס זאלען פערענדיגט ווערען אין פערלויף פון דריי יאהר.

דאס אויסבויען די נייע באהן וועט קאסטען בערך 35 מיליאן זלאטעס.

גראנדיעזער פאלעסטינא-אוועגד אין ראדאם

אין אויפטראג און לויט דער איניציאטיוו פון די היעגע ציוניסטישע יוגענד קרייזען, וועט אין די נאהנסטע טעג אין איינעם פון די היעגע טעאטער-זאלען בושטאנד קומען דער אויפטריט פון בעגאבטען ארץ-ישראל'דיגען חארט און טעאטער-קינסטלער, ה' אליהו גאלדענבערג, וועלכער וועט זיין פערזען מיט א רייכען פראגראם פון העברעאישע און יודישע געזאנג און רעציטאציע נומערען, ווי אויך פיעל דראמאטישע העלדען-ראלען, וועלכע וועלען אויסגעפיהרט ווערען אין גרים.

דער אויפטריט וועלכער וועט זיין פערזעהן מיט עורנסטען (חסידיש'ס, סאציאלס און לירישע) און לייכטען שטאף (פאראדיע. סאטירע און הומאריסטיש'ס) וועט אלס גאנצעס בעשטעהען פון איין בעהאונדערונג'ס-ווערטען פאלעסטינער אוועגד אין וועלכען ס'וועלען אויך נישט פעלען די פלאקערדיגע הורא-טענץ און טיפען-שילדערונגען פון חלוצישען לעבען אין ארץ-ישראל.

דער נאמען ה' אליהו גאלדענבערג וועלכער קלינגט אפשר אביסעל פרעמד דעם היעגען טעאטער פובליקום, איז אבער פאקטיש א פיעלזאגענדיגער און אנ' אבגעשאצטער דורך דער יודישער עפענטליכער מיינונג און אומעטום ווו אזעלכע פעראנשטאלטונגען קומען פאר געהט דער עולם אוועק ווי עלעקטריזירט און דורכגעדרונגען מיט ארץ-ישראל'דיג-התלהבותדיגען שויספיעל פון קינסטלער.

ס'איז צו האפען אז אויך אונזער ראדאמער פובליקום וועט זיך דערקענען אויף גופס, אויף עכטען ארטיזם און וועט מאסענהאפט בעזוכען די דערמאנטע פעראנשטאלטוני, ווערמענס הכנסה עס איז פון פאראויס בעשטימט פאר ציוניסטיש-יוגענדליכע קולטור צוועקען.

דער קאנצערט קומט פאר שבת-צונאכט דעם 28-ען ה. ח. אין ג. קינא „מיראזש"

נאכן ארון פון אנ׳ עסקן בצרכי צבור באמונה.

די ריזיגע לויה פון ר׳ שמואל קארמאן ז"ל — די גאנצע שטאדט געקומען אפגעבען דעם לעצטען כבוד איינעם פון די ערליכסטע און איבערגעבענסטע כלל - טהוער.

עטליכע וואכען צייט האט זיך געהערט די אנפראגע „וואס מאכט שמואל קארמאן"? נעפרעגט האט זיך יעדער. דאס האט יעדען פעראינטערעסירט און יעדער האט זיך געוואונשען צו הערען א גוטע בשורה.

וואלט שמואל קארמאן בעת זיין קראנקהייט נישט געווען אין דער פרעמד, וואלט ער זיכער געזעהען די סימפאטיע מצד דעם יודישען ראדאם און די שטארקע פעראינטערעסירונג צו זיין פערזאן. ס׳איז איהם אבער דאס נישט בעשערט געווען און ער איז געשטארבען אין דער פרעמד.

שבת פריה ביים דאווענען האט די ידיעה, אז שמואל קארמאן איז טויט געמאכט א שרעקליכען איינדרוק און און אלע בתי תפלות און יעדער שטוב איז די ידיעה פערשפרייט געווארען און ס׳האט זיך יעדען ראדאמער יוד בעוואלט כאטש דעם נפטר אבגעבען דעם לעצטען כבוד.

שבת אויף דער נאכט איז גערופען געווארען א זיצונג צום פרעזעס איתמר אדלער אין וואוינונג פון פרעזידיום פון דער „עזרה"-פערוואלטונג, אין וועלכער דער נפטר האט אנגעהערט לעצטענס אלס עהרען-פרעזעס און איז ווי בעוויסט געווען איינער פון די הויפט גרינדער פון דער געזעלשאפט און א לאנגע צייט אויך איינער פון די אנ׳ עזעהענסטע טוער.

צו דער זיצונג איז אויך איינגעלאדען געווארען דער שוואגער פון נפטר ה׳ מיכל זיידמאן. דער לעצטער האט אינפארמירט אז צוליב דעם אויסדריקליכען ווילען פון נ פ ט ר אין די לעצטע שעה׳ן פאר דער פטירה אז מ׳זאל איהם קובר זיין אין ראדאם, וואו ער האט נעהאט א קרקע בשכנות פון זיין פאטערס קבר, וויל מען דעם ווילען פערווירקליכען. צום בעדויערען האט אינפארמירט דער ה׳ זיידמאן מאכט די ווארשאווער „חסד של אמת" שוועריגקייטען אין מאטעריעלען זין, וואס איז פאר דער פאמיליע זעהר בעלאסטענד, די פאמיליע פון נפטר טראגט אלע קאסטען, אבער ס׳איז נויטיג געזעלשאפטליכע אינטערווענץ ביי „חסד של אמת" אין ווארשא. אין דעם זין איז ווארשיינליך געווארען אינטערווענירט דורך געזעלש. „עזרה" ביי איינפלוסרייכע פערזאנען אין ווארשא.

די געזעלש. „עזרה" האט געבעטען ביי דער פאמיליע פון נפטר, אז די לויה זאל זיין פון לאקאל פון דער געזעלש. „עזרה" וויל אלס פערדינסטפולער עסקן איז שמואל קארמאן נישט אבגעשטאנען בלויז דער פאמיליע, נאר די אבידה איז די גאנצע שטאדט׳ס.

זונטאג אין די פריה איז פונאנדערגעקלעבט געווארען טרויער-מודעות וועגען טויט פון שמואל קארמאן און אז דער לויה - צוג וועט ריהרען פון לאקאל פון דער געזעלשאפט „עזרה".

איינס א זייגער מיטאג איז אין דער ריכטונג צום „עזרה" לאקאל דורכגעפאהרען דער לובלינער גאס די קארעטקע פון ווארשאווער חסר של אמת מיט׳ן ארון פון נפטר. מאסען מענשען האבען געשטראמט צום לאקאל פון דער געזעלשאפט פון פערשידענע שיכטען און קלאסען און א פאר מינוט שפעטער איז אונמעגליך געווען אריינצובעקומען זיך אין גדויסען זאל פון „עזרה" און אויך די דלוגא גאס איז געווארען פערפולט פון א ריזיגער מענשען-מאסע.

האלב דריי אזייגער ווערט דער ארון ארויסגעטראגען פון לאקאל פון געזעלשאפט „עזרה". אין נאמען פון דער „עזרה" געזעגענט דעם נפטר אין היימע ווערטער ה׳ יצחק גרין און דער לויה - צוג ריהרט ווייטער.

דער געדראנג פון דעם ריזיגן עולם איז געווען זעהר גרויס אויף דער שמאלער גאס פון דלוגא ובפרט זעהר א סאך מענשען האבען זיך געריסען צום ארון, וועלכע האבען געוואלט דורך העלפען טראגען אבגעבען דעם לעצטען כבוד דעם נפטר.

די לויה איז געגאנגען פון דלוגא צום בית המדרש דורך דער לובלינער גאס און וואהל. יואס א מאל האבען צוגעשטראמט מעהר מענשען אזוי, אז אין א קורצע צייט דערגרייכט דער עולם בערך צעהן טויזענד מאן.

נאך פאר׳ן קומען מיט׳ן ארון אין שוהל-גאס איז דער שטאטישער בית-מדרש געווען פערפולט אזוי, אז מיט גרויס מאטערניש האט מען געקאנט אריינגעמען ביי דער הילף פון פאליציי דעם ארון אין בית-מדרש.

אין בית - המדרש האט איהם מספיד געווען זעהר ריהרענד דער רבי ר׳ משה׳לע.

בערך א שעה צייט האט געדויערט דער הספר און די הקפות אין בית המדרש און נישט געקוקט אויף דער שטארקער פראסט זענען די מלוים אין דרויסען נישט אבגעטרעטען פון ארט.

ביים ארויסטראגען דעם ארון פון בית-מדרש איז ער אריינגעשטעלט געווארען אין דער ווארטענדיגער עגלה. די פערד זענען פון דער עגלה געווארען ארויסגעשפאנט און איז געפיהרט געווארען דורך מלוים. ביי דער עגלה איז געווען א גרויסער געדראנג פון מענשען, וועלכע האבען געוואלט פאר׳ן כבוד פון נפטר העלפען שטיפען די עגלה.

דער לויה-צוג איז אדורכגעגאנגען דער וואהל צו דער קאזשעניצער גאס אין דער ריכטונג צום בית-עולם. ס׳איז שוין צונעפאלען דער אווענד. די פראסט האט גענומען שטארקער און נישט געקוקט אויף דעם האבען א גרויסע צאהל מלוים נישט געלאזט איינשפאנען די פערד און האבען די עגלה געשטופט ביז׳ן בית-עולם. דאס איז א זעלטענער פאל אין ראדאם בפרט ווען די פראסט איז געווען אזא שטארקע. א סך מענשען האבען נישט געקאנט צוליעב דער פראסט דערגיין צום בית עולם און האבען אין מיטוועג זיך אומגעקעהרט. אבער א גרעסערע צאהל איז נישט אבגעשטאנען.

ס׳איז געווען ממש פקוח-נפש פון עלטערע אויסגעמאטערטע מענשען, וועלכע זענען צו-פוס געגאנגען צום בית עולם. אבער די אלע האבען געוויסט און געפיהלט, אז דער נפטר איז דעם כבוד ווערט.

האלב זעקס אזייגער ביי דער ליכט פון שטורקאצען און ביי א בעטייל נונג פון עטליכע טויזענד מלוים איז פארגעקומען די קבורה. ס׳האט איהם פריהער מספיד געווען דער מו"צ ר׳ אפרים יודמאן און אמלעצט אויך ביים פרישען קבר האט נאך אמאהל מספיד געווען דער רבי ר׳ משהלע.

הארצרייסענד זענען געווען די געוויינען און יללות פון דעם נפטר׳ס פאמיליע. אויך א סך מאנספערשוינען האבען זיך נישט געקאנט איינהאלטען פון וויינען.

דאס יודישע ראדאם געדענקט נישט אזא ריזיגע לויה און דאס איז זיכער געווען דער ספאנטאנישער אויסדרוק פון אבגעבען דעם לעצטען כבוד איינעם פון די פערדינסטפולע געזעלשאפטליכע עסקנים, מ׳קאן דרייסט זאגען איינער אין דעם מין, ווי ס׳איז געווען דער פריהצייטיג פערשטארבענער פרימיטיווער פאלק׳ס מענש מיט א אמת פיהלבאר הארץ ר׳ שמואל קארמאן ז"ל.

ל. פ

מארד = פראצעס אין קרייז = געריכט.

צווי טעג איז אין ראדאמער קרייז-געריכט בעטראכט געווארען א פראצעס אין וועלכען ס׳האט זיך געהאנדעלט וועגען ארויספיהרען א מארד איבער א פויער פון דארף סטעפאנשעוויטש, אילזשער פאוויאט.

פאר׳ן געריכט זענען געשטאנען 4 מאן פון דערמאנטען דארף. דאס זענען די פויערים: טאמאש גראבסקי, יוזעף וועטאלאווסקי, זיגמונט און זשרזשיסלאוו זביטניעווסקי. זיי אלע זענען בעשולדיגט געווארען אין דערשיסען אויף א געהיימען אופן א געוויסען יאן פענטשאק פון זעלבען דארף סטעפאנשעוויטש.

גראבסקי איז פער׳משפט געווארען אויף 10 יאהר תפיסה און די איבריגע דריי אויף 8 יאהר יעדער, ווי אויך צו פערלירען אלע בירגערליכע עהרען רעכט אויף 5 יאהר.

געגען גראבסקי איז בעוויזען געווארען אז ער האט דעם מארד בידים אויסגעפיהרט און די איבריגע דריי זענען געווען שותפים, וואס האבען איהם צוגעהאלפען און אויספיהרען דעם באנדיטישען אנפאל.

די ציוויל-תבועה מצד דעם ערמארדעטענס פרוי האט דאס געריכט בעוויליגט.

די פערמשפט׳ע האבען אריינגעטראגען אנ׳אפעלאציע.

גלענצענדע רעפעראט

פון א"י-דעלעגאט זשוכאוויצקי.

אין „קארטא" איז פאריגען שבת איינגעארדענט געווארען א רעפעראט מיט בעגריסונגען לכבוד דעם ארץ-ישראלדיגען גאסט ה׳ זשוכאוויעצקי.

אלס פארזיצער האט ה׳ יהודה קויפמאן געעפענט די פערזאמלונג און בעגריסט אין נאמען פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע. ה׳ נח ראזענבוים האט בעגריסט אין נאמען פון רעוויזיאניסטען, מסדה און רעזערוויסטען-קרייז. אין נאמען פון השומר הצעיר האט בעגריסט ווייסמאן.

דאן האט דער גאסט געהאלטען א לענגערען רעפעראט וועגען דער בעדייטונג פון קרן קימת, ווי אויך וועגען דער לאגע אין א"י. בעזונדערס האט ער זיך אבגעשטעלט וועגען דער קינדער-ערציהונג, וועלכע איז מוסטערהאפט אויפגעשטעלט אין א"י.

דער רעפעראט איז געווען רייך אין אינהאלט און פול מיט בעגייסטערונג פון א עכט-געבוירענעם אין ארץ ישראל. א חוץ גוטער רעדנער איז זשו-

צוויי ארגאניזאציעס קריגעז זיך איבער א לאקאל

דער סכסוך אוש אנגעשפארט צו דער פראקוראטור

א גאנצע וואך האט זיך געפיהרט א שארפע מחלוקה צווישען די היגע צוויי ארגאניזאציעס החלוץ און ברית-טרומפעלדאר. די מחלוקת איז געווען צוליב א לאקאל.

די געשיכטע דערפון איז אזוי:

די ארגאניזאציע „החלוץ" פערנעמט זייט 4 מאנאטען א לאקאל אין דער שולע „שול-קולט" פון ה' מילמאן און שותפים, אויף קילינסקי 19.

די לעצטע צייט האט דער „החלוץ" בעמערקט ווי די אינהאבער פון דער דערמאנטע שול'ע האנדלען אונטער מיט'ן ברית-טרומפעלדאר מכח פערדינגען איהם דעם זעלבען לאקאל. ווען דער „החלוץ" האט דערויף רעאגירט און געפרעגט: היתכן מיר האבען בעצאהלט פאר דריי מאנאטען פאראויס און מיר צאהלען אויך איצט רעגולער האבען די אייגענטימער פון שול-לאקאל געענטפערט, אז ברית-טרומפעלדאר וויל צאהלען מעתר דירה-געלד. ס'האט ניט געהאלפען די טענות ומענות און איינמאהל קומענדיג אין לאקאל, האט דער „החלוץ" געטראפען הענגען אויף די טהירען אנדערע שלעסער און איניוועניג האבען זיך שוין געפינען די מיטגלידער פון ברית טרומפעלדאר, וועלכע האבען קאנטראלירט דעם איינגאנג און ספרווערט די חלוצים אריינצוגעהן אין לאקאל, ערקלערענדיג, אז זיי האבען געדינגען און פערנעמען דעם לאקאל מיט'ן הסכם און לויט א קאנטראקט וואס איז געשלאסען געווארען מיט די אייגענטימער פון שולע.

דער דאזיגער פאקט האט שיער נישט דערפיהרט צו אוואנטורעס און געשלעג. די חלוצים האבען נישט געוואלט אפטרעטען און די טרומפעלדארטשיקעס האבען גע'טענה'ט, אז זיי זענען נישט שולדיג, נאר די בעלי-בתים פון דער שולע האבען זיי איבערגעגעבען די שליסלען און זיי ערלויבט צו פערנעמען דעם לאקאל. א דאנק די ניכטערע און געלאסעגער האנדלונג פון ביידע צדדים איז צו קיין געשלעג נישט געקומען, נאר די פארשטעהער פון „החלוץ" זענען אוועק צו דעם פאליציי קאמענדאנט און איהם געמאלדען וועגען דער גאנצער געשעהעניש און געבעטען אינטערווענץ, אז מ'זאל זיי העלפען צוריק זיך איינארדנען אין לאקאל וועלכען זיי האבען געדינגען און פערנומען אלס סוב-לאקאטאר.

דער פאליציי - קאמענדאנט האט זיך טעלעפאניש קאמוניקירט מיט'ן פראקוראר, ווי אזוי ער האט צו האנדלען אין דעם פאל. דער פראקוראר האט אויף זיין אנפראגע מיטגעטיילט, אז פון רעכטליך-יורידישן שטאנד פונקט געהערט דער לאקאל צו דער ארגאניזאציע „החלוץ", און ס'איז נישט דערלאזבאר צו בעזייטיגען איהם פון דארט.

ווען ס'איז געקומען פון קאמיסאריאט א דזשעלניצאווע און געמאלדען די דעציזיע פון קאמענדאנט, אז לויט דעם הסכם פון פראקוראר געהערט דער לאקאל צום „החלוץ", האבען נאך די בעלי בתים פון דער שולע געפרובט געבען צו פערשטעהן. אז לויט זייער מיינונג דארף מען איבערלאזען דעם ברית-טרומפעלדאר, וועלכער איז יעצט דער לאקאטאר און בעזיצער פון לאקאל.

דער דזשעלניצאווע האט דאן ערקלערט, אז ער איז נישט געקומען אויסהערען די דין-תורה און אויב זיי ווילן וויסען גענוי ווי ס'איז די שטעלונג פון פאליציי-קאמענדאנט זאלען זיי זיך מטריח זיין און געהן מיט איהם אין קאמיסאריאט אלע בעלי-דברים, דער החלוץ, די אייגענטימער פון דעם שול-לאקאל און ברית-טרומפעלדאר וענען אלע געגאנגען אין קאמיסאריאט, וואו דער דיזשורירענדע פשאדאווניק האט אפגענומען די שליסלען פון די בעלי-בתים און זיי איבערגעגעבען דעם „החלוץ", מיטשיקענדיג א דזשעלניצאווע ער זאל עפענען דעם לאקאל.

א פיליושאנקע געזונד!

דאס איינציגע מיטעל צו דערהאלטען דאס געזונד איז אוואמאלטין. וויטאמין רייכע, ענערגיעשאפענדע ערנעהרונג.

צוליעב דעם אנגענעהמען געשמאק טרינקט יעדער מיט פערגענוגען א פיליזעאנקע אוואמאלטין גענ'סענדיג ערנעהרונג'ס סובסטאנצען אזוי פיל ווי פיעל די וויסענשאפט אנערקענט פאר גענוג. א פיליושאנקע אוואמאלטין איז א אויסגעצייכענטער געטראנק, וואס קען נישט פעהלן ביים עסען.

אוואמאלטין בעשטעהט פון אייער, מילך, קאקאא ענטהאלט דיאסטעזע און ליציטין. איז לייכט צום צוגרייטען און פערדייען.

OVOMALTINE

זיכערט דאס געזונד

Fabryka Chemiczno - Farmaceutyczna
Dr. A. WANDER, Sp. Akc.
KRAKÓW

פרייז: א פשקע 125 גר. - 250 זל.
2,50 גר. — 4.30 זל. 500 גר. — 7.60

צו בעקומען אין אלע אפטייקן און דראגעריעס, — פרוביען און בראשורן ווערן ארויסגעשיקט בחנם.

„אוזשאנד סקארבאווי" פערנעמט געלד אין שחט-הויז

פאר דאכאדאווי-שטייער פון די ראדאמער שוחטים.

אין גרויסען שטאדטישען שחט-הויז אין דער צייט ווען ס'ווערט געפיהרט די שחיטה פון בהמות, איז אראבגעקומען א סעקוועסטראטאר פון „אוזשאנד סקארבאווי" און געלעגט אנ'ארעסט אויף דעם שחיטה געלד, וואס געהט פאר די שוחטים.

די שוחטים ווי אלע אנגעשטעלטע אין אנדערע קאמונאלע און רעגירונג'ס אינסטיטוציעס צאהלען אויך דאכאדאווי שטייער און היות ווי זיי זענען שולדיג פאר'ן דאזיגען שטייער שוין פאר א פאר יאהר האט זיך אנגעזאמעלט א שפארע סומע, וואס דער שטייער-אמט האט זיך גענומען ענערגיש איינמאהנען.

גראד אין ביי די שוחטים דא א מקום לגבות, ווייל יעדען טאג פליסען דאך איין פרישע געלדער צום גמינע איינקאסענט פון די שחיטה-אבצאהלונגען. האט טאקי דער שטייער אמט בעשלאסען אויף אזא וועג זיך אנצונעמען זיין חיוב.

צו-ערשט אין דער סעקוועסטראטאר פון „אוזשאנד סקארבאווי" געגאנגען אין שחט-שטיבעל פון עופות. אבער אזוי ווי דארט האט ער געטראפען ווייניג געלד אין קאסע האט ער זיך מבריח געווען אין שחט הויז פון בהמות וואו ער האט פערנומען דעם גאנצען פדיון פון די שחיטה פאר דעם גאנצען טאג.

אין שטאדט רעדט מען. אז דער דאזיגער פערלעגענער הכנסה-שטייער פון די שוחטים זאל בעטרעפען ביי א 15 טויזענד זלאטעס. פון די שוחטישע קרייזען הערט מען אויך, אז די שוחטים זאלען האבען דעם דאזיגען שטייער שוין בעצאהלט, ווייל די גמינע האט פארן דאזיגען שטייער אבגעשלאגען א טייל פון זייער פענסיעס. אויב דאס זאל אמת זיין, איז טאקי אונפערשטענדליך ווי אזוי ס'איז געקומען דערצו, אז דער סעקוועסטראטאר פון שטייער-אמט זאל קומען לעגען אנ'ארעסט אויפ'ן שחיטה - געלד. אויף אזא אופן וואלט אויסגעקומען אז די שוחטים זאלען בעצאהלען צוויי מאהל פאר איין און דעם זעלבען שטייער.

ס'וואלט כדאי געווען צו הערען וואס די גמינע ערקלערט אויף דעם.

אין גאנץ פוילען.

אונטער די קלאנגען פון התקוה איז דער רעפעראט פערענדיגט געווארען.

צומארגענס זונטאג און מאנטאג האט זשוכאוויצקי געהאלטען רעפעראטען אין ברית טרומפעלדאר, אין ברית הצה"ר און מסדה.

בעת זיין ווייליען אין ראדאם האט זיך זשוכאווויצקי שמארק פעראינטערעסירט מיט דער ציוניסטישער יוגענד.

כאחיצקי פיעל מיט ענטוזיאזם פאר זיין שליחות.

צום סוף פון רעפעראט, וועלכער האט שטארק אויסגענומען ביים עולם איז אנגענומען געווארען א רעזאלוציע אז אלע ציוניסטישע ארגאניזאציעס פעראייניגען זיך צו ארבייטען אקטיוו פאר'ן קרן קימת און איבערהויפט בעת דער יעצטיגער פאלעסטינער אקציע

פון גימנאזיום „פשיאטול-וויטדזי“

שוין א גטווייסע צייט קעמפט די יודישע גימנאזיע מיט א דעפיציט. וואס האט זיך גענומען דערפון, וואס א סך עלטערן האבן געלאזט צום פראטעסט זייערע וועקסלען פאר'ן שכר לימוד. ביים סאנירען די דאזיגע פערהעלטני־שען האט גרויסע פערדינסטען דער ה' ש. חייך, וועלכער איז געקליבען געווא־רען אין דער פערוואלטונג. ה' ווייך איז בעשטימט געווארען אלס פינאנס־ליימער. וועלכער האט א דאנק זיין ענערגישע און איבערגעגעבענע ארבייט פערקלענערט די דעפיציטען און אוועק־געשטעלט דעם היי יעהריגען בודזשעט פון דער גימנאזיע אויף געזונטערע יסודות.

צו־ליעב מיינונג'ס־פערשידענהייטען וואס איז ענטשטאנען צווישען איהם און עטליכע מיטגלידער פון דער פער־וואלטונג האט ה' ווייך רעזיגנירט פון זיין מאנדאט, אבער ס'איז א גרויסע פרא־גע, צי זיין רעזיגנאציע וועט אנגענומען ווערען, נעמענדיג אין אכט זיינע ניצ־ליכע לייסטונגען.

אויספיהרלעכער וועגען גימנאזיום וועלען מיר בעהאנדלען א צווייט מאהל.

רעוויזיע אין דיגמינע-ביכער

לויט דער פעראָרדנונג פון דער פרא־קוראטור איז היינטיגע וואך געקומען אין גמינע דער אויספאדשונג'ס־ריכטער מיט'ן צוועק דורכצופיהרען א רעוויזיע אין די ביכער.

בכדי צו קאנטראלירען די פינאנס־טעטיגקייט פון דער גמינע אין פער־לויף פון עטליכע יאהר זענען די קא־סע־ביכער פערנומען געווארען אין ביו־רא פון אויספאדשונג'ס־ריכטער.

בלימעל-טאג לטובת די גמילת-חסד-קאסע.

די צווייטע וואך, דאנערשטאג, אר־רענזש־איין די היגע גמילת־חסד־קאסע א בלימעל פערקויף אויף די ראדאמער גאסען.

דאס דאזיגע בלימעל איז איינע פון די אימפריזען, וואס די ג"ח־קאסע האט אונטערגענומען אין צוזאמענהאנג מיט דער חודש־אקציע. ס'איז דעריבער א חוב פון אלע צו שטיצען דאס בלומעל וואס קען ביי א גוטע פערקויפונג ברענ־גען א בעדייטענדע סומע, וואס איז ביי די היינטיגע צייט זעהר געווינשען פאר אזא קאסע וואס ערטיילט הלוואות אהן שום פראצענט פאר די אונבעמיטעלטער בעפעלקערונג.

פון קינא „קארסא“

אין קינא „קארסא“ ווערט היינט גע־וויזען איינס פון די שטארקסטע און שפאנענד־אינטערעסאנטסטע בילדער א. ג. „די זייטיגע גאס“

דאס בילד שילדערט דאס לעבען פון געפאלענע פרויען און דאס תהום־זינקעניש פון זייערע צאפלדיגע נש־מות. דאס בילד מאכט א שטארקען רו־שם און איז ווערט געזעהען צו ווערען.

שטארקע און געזונדע ציין

ענטוויקלען זיך דורכן רייכליכען צופוהר פון A און D וויטאמינעס. א לעפעלע נארוועגישער לעבער־טראן ענטהאלט מעהר A און D וויטאמינעס, ווי די גאנצע מילך און פוטער וועלכע מען קען במשך פון א טאג פארצעהרען. דידאזיגע וויטאמינעס פארשאפט מען זיך אמביליגסטן דורכן נארוועגישען לעבערטראן.

נארוועגישער לעבערטראן

א דאנסינג לטובת חינוך - ילדים

היינטיגען שבת־צו־נאכט קומט פאר דאנסינג לטובת דער קינדער־אנשטאלט אין צוקערניע פון פשיביטניעווסקי א „חנוך־ילדים“.

אויפקלערונג.

ביים איבערגעבען דורך מיר דער יט"א וועגען טוידט פון ר' שמואל קארמאן ז"ל איז דורך א מיספערשטענ־דניש אויפגענומען געוואָרען אז די לויה ווערט איינגעאָרדענט אויפ'ן חש־בון פון די ראדאמער יודישע קהלה. דער טעות נעמט זיך דערפון וואס איך האב מודיע געווען אז די ראדאמער יודישע געזעלשאפט דריקט אויס איהר חילען אז דער נפטר זאל ווערען פון ווארשא איבערגעפיהרט קיין ראדאם. אבער נישט אז די לויה וועט פארקומען אויפ'ן חשבון פון דער קהלה.

ל. פישמאן.

פוילישע רייזע ביורא

„ארבוס“

„ORBUS“

האט געעפענט אין ראדאם

אפיליע (אגענ־ציע) אליה זשעראמסקי 25

וואו עס ווערען פערקויפט באהן־בילעטען

אויף גאנץ פוילען און אויסלאנד

אויך שיפ'ס־קארטען

אינפארמאציעס אומזיסט

ODCISKI

zgrubiałą skórę i brodawki usuwa bez bólu i bez powrotnie znany od ½ wieku

KLAWIOL

FABRYKA CHEM.-FARMACEUTYCZNA „AP. KOWALSKI“, WARSZAWA

KINO APOLLO

NAJPOTĘŻNIEJSZE ARCYDZIEŁO

Filmowe Doby Obecnej

ראספוטין

מיט קאנראד ווייט

Specj. Seanse Popoł. w Sobotę o godz. 1.15 w Niedzielę . 11.45 i 1.30

film świata MILJON

KINO APOLLO

Sala dobrze ogrzana

Biuro Próśb i Podań

p. f. „EXPRESS“

RADOM ŻEROMSKIEGO 9

Załatwia

Sprawy paszportowe
Mieszkaniowe
Wszelkie Tłumaczenia
i inne

Redaguje Podania

Do Władz Sądowych
Skarbowych
Administracyjnych
i Wojskowych.

Windykacje należności w całej Polsce.
Informacje o zdolności kredytowej
Przepisywanie na maszynach.
Prowadzenie Buchalterji
Biuro czynne od godź. 9-ej rano do 7-ej wieczór

ברוך דיין האמת

א פאר ווערטער צום הספד פון דעם גרויסען נפטר ר׳ שמואל קאר־מאן ז״ל וועלכעס מען האט נישט געקענט מאריך זיין צוליב די שפעהטע שעה

דאכט זיך יעדער יוד וואס האט נור געהערט פון די גרויסע אבידה פון אונזער שטאט, האט זיך ארויס געריסען פון הארץ דער, ברוך דיין האמת", עס וואלט געווען זייער נאריש צו מיינען און אויך א חוצפה אז קלענערע מעהגען בערעכטיגען טאקי דעם טויט פון א גרויסען. ווארום עס אין דען רא א יוד אין ראדאם וועלכער זאל האלטען אז ער וועט אויך האבען דעם זעלבען גן עדן ווי דער נפטר, וועלכער האט אליין אויסגעמידע־טען אלע פערבארגענע ערמער פון ארימע און קראנקע פאמיליעס און געש־פענדעט פאר זיי גרויסע נדבות, און שטענדיג איינגעריסען וועלטען אויף צדקה. אין ווער שמיסט ביי א יודישע פראגע פון ציבור האט ער מיט זיין מסירת-נפש אויפגעסדייסילט ממש פערשטיינטע הערצער ביז מען האט גע־מיוט נאכגעבען צוליב זיין ערענסקייט. ער האט אויך געטראגען דעם עול פון אורחים, ער איז געווען גרייט איינמיטען עסען, איינמיטען שלאף שבת און יו״ט צו לויפען פאר א יוד ווי ווייט, ער האט זיך בעטייליגט אין יע־דער שמחה און טרויער פון דעם ארימען. דאס אהבת ישראל האט פון איהם ארויסגערעדט שטענדיג.

עס איז קיין שום צווייפעל נישט אז דאס איז געווען א עונש פון די שטאדט, און דער גאנצער זינען פון דעם „ברוך דיין האמת" איז, אז מיר זענען מורה, אז מען האט זיך נעבעך דאס פעדרינט דורך אינזערע חטאים, מען האט אויפגעטרייסעלט די שטאדט אויף תשובה. מ׳האט גאנץ גיט געזעהן דעם געוואלדיגען כבוד פון דעם נפטר, וואס קליין און גרויס האָ־בען בעלאגערט זיין הייליגע מטה. קראנקע זענען ארויס פון די בעטען אָב־ציגעבען איהם דעם לעצטען כבוד, נישט קיקענדיג אויף די געפעהרליכע קעלט. און זינט דאדאם איז ראדאם האט מען נאך א זעלכעס נישט געזע־הען. האט מען מיינט טאקי א. „כתר שם טוב" און אזוי ווי שלמה המלך האט געזאגט „טוב שם משמן טיב ויום המות מיום הולדו". אבער די גרוי־סע תשובה פאר אינז אויף דעם גרויסען קרבן וועט זיין אז מיר וועלען זיך פון היינט אב אפהאלטען פון יערען חילול שבת און היטען שוין דאס מאראלישע ריינקייט, און נישט לויפען נאך די לוקסוס. דאן וועט דער גרוי־סע נפטר זיכער פאר אינז זיין א מליץ יושר, און מען וועט ניצול ווערען פון אלע שלעכטען, און יעדער חולה וועט געזיגד ווערען און מען וועט בע־סער קענען לויבען, ברוך רופא חולים!

דברי הכותב והמשתתף בצער הרבים ובצער משפחת הנפטר נ״ע, ומבר־כן ברכת תנחומין.

שמואל פערקיל מו״צ בראדום

די נייעסטע און שענסטע
„טאפעטען"
אויף צימער-טאפעטירונג
בעדייטענד ביליג
פער־קויפט ש. שטיינמאן
ראדאם, לובלינער № 21
ביטע זיך צו ערקונדיגען

פון דער ארגאנ. ברית-הצה״ר.

פרייטאג דעם $^{20}|_{1}$ פינקט 7 אזייגער רעפעראט אויף די טעמע „דאס בענק־און. אין אייגענעם לאקאל (רווינסקא 8) שאפט נאך ציון".

וועט ה׳ פראג, א שיצער האלטען א איינגאנג פריי.

Biuro Próśb i podań

p. f. „PROLITEX“

RADOM WAŁOWA 5, oficyna 1-sze piętro

ZAŁATWIA:

Sprawy paszportowe
Mieszkaniowe
Wszelkie Tłumaczenia
i inne.

Redaguje Podania:

Do Władz Sądowych
Skarbowych
Administracyjnych
i Wojskowych.

Windykacje należności w całej Polsce.
Informacje o zdolności kredytowej
Przepisywanie na maszynach.
wykupywanie patentów na rok 1933.
Biuro czynne: od godz. 9-ej rano do 7-ej wieczór.

ראטעוועט דאס געזונד

די בערימסטסטע ערצט־ליכע וועלט-פערזענ־ליכקייטען האבן פעסט געשטעלט, אז ...

פראצ. קראנקהייטען ... צוליב אבסטרוקציע.

א קראנקער מאגען איז די הויפט-סיבה פון ענטשטעהען פון פערס. קראנק־הייטען, פעראומרייניגט דאס בלוט און שאפט א סך כסע שאף ווערקסלונג.

די בעריהמטע וועלט 50 יאהר אין דער גאנצער וועלט

Zioła z gór Harcu Dr. Lauera ווי דאס האבען בעשטעטיגט די פראפ. פון בערלינער אוניווערזיטעט ד״ר מארטין, ד״ר האבפלעטער און א סך אנד. בעדייטענדע דאקטוירים, זענען זיי אידעאל מיטעל געזונד צו מאכען דעם מאגען, בעזייטיגען די אבסטרוקציע (פער־הארטונג), איז א גוט ריינינונגס-מיטעל, פערלייכטערן די פונקציעס פון די פערדייאונגס-ארגאנען, פערשטארקן דעם ארגאניזם און דערוועקן דעם אפעטיט.

Zioła z gór Harcu Dr. Lauera בעזייטיגען די ליידען פון די לעבער, נירען, גאל-שטיינער המארויד-ליידען, רעוומאטיזם און ארטעריטיום, קאפ ווייטאג, אויסשיטען או ליטאיעס.

Zioła z gór Harcu Dr. Lauera זענען געווארען בעשאנקען אויף די ערצטליכע אויסשטעלונגען מיט די העכסטע אויסצייכ־נונגען און גאלדענע מעדאלען אין באדען, בערלין, וויען, פאריז, לאנדאן און אין אנדערע שטעט. ד״ר לאוער האט בעקומען פיעלע דאנק זאגונגען פון אויסקורירטע פרייז פון א האלב שאכטעלע 1.50 זל., א דאָ־פעלטע שאכטעל 2.50 זל.—פערקויף אין אפטייקען און בקלאד-אפטייקעס.

Wszechzwiązkowe Zjednoczenie
„TORGSIN"
Przekazy Pieniężne Do Z. S. R. R.

Wszyscy mogą teraz przekazywać pieniądze swym krewnym i znajomym zamieszkałym w Z. S. R. R. celem otrzymywania towarów z magazynów „Torgsinu". Przekazywać można pieniądze w nieograniczonej ilości i wszystkim bez wyjątku osobom Odbiorca przekazu może według swego upodobania zaopatrywać sie w towary wysokiego gatunku po cenach bardzo przystępnych. Przekazy na „Torgsin" przyjmują najpoważniejsze banki w Polsce. Informacji osobiście, telefonicznie lub piśmiennie po otrzymaniu znaczka pocztowego udziela Handlowe Przedstawicielstwo Z. S. R. R. Warszawa, Koszykowa 4 tel. 9-06-66.

איפּ־פאָרערונג

איך פאדער איין אויף ה׳ בריסקער שלום וועגען דעם ... ענין צו געהן מיט מיר לדין אדער פייזאָלען זיך אויף משפטען, ווען נישט וועל איך מוזען די פראגע ערלעדיגען דורכ׳ן געריכטליכן וועג.

היינ אמ ניס־ראטא ל. פ.

Kino „CORSO"

Od Poniedziałku 16 Stycznia
i dni następnych
Potężne arcydzieło doby obecnej

Kino „CORSO"

BOCZNA ULICA

w roli głównej **Irene Dunne** **John Boles**

Jako drugi KON SIĘ ŻENI

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC — Wydawnictwo „Radomer-Kielcer Leben" Radom Szwarlikowska 20